

A népi tánc gyűjtése Szeged környékén

A néprajzi gyűjtések egyik egészen új területe a népi tánc gyűjtés. Eddig igen kevesen, jóformán nem is foglalkoztak a táncokkal, mert gyűjtésük igen nehéz s rögzítésük (gondolok itt az egyedüli jó megoldásra: a filmfelvételre) körülményes és igen költséges. Molnár István és Muharay Elemér kidolgoztak egy fajta táncírást mellyel a mozdulatokat lejegyezték. Ez terjedt el s a kevés számú tánc gyűjtő ezt használja. Sokkal jobb módszer a legújabb, jelekkel írt táncírás, ahol is a kotta formájára ütemek szerint táncjegyekkel írják a tánc mozdulatait és időtartamát. Ezt a módszert azonban még kevesebben ismerik, azért az előbbi használatos.

Szegeden a Kálmány Lajos Kör keretén belül, részint a Táncszövetség támogatásával, mult évben indult meg a tervszerű, módszeres táncgyűjtés. Foglalkozott ugyan a Kálmány Lajos Kör népi táncokkal megalakulásunk óta, azonban ez a munka a mult év elejéig csupán a népi táncok elsajátításában és továbbadásában merült ki. Rádöbbenünk azonban arra, hogy ez csak a kezdete lehet a munkának, s ezt a munkát a regős cserkészekre kell hagynunk, nekünk pedig át kell térniünk a tudományos alapon való táncgyűjtésre, mely annyit jelent, hogy felkutatjuk a már feledésbe ment táncokat; így a mult táncéletéről kapunk valódi képet, azután pedig a mai állapotokat vizsgáljuk meg. Hogyan is alakult a magyar nép táncélete? Mit tartott meg régi formájából, milyen elemekkel bővült, mi az amit elhagyott, miért hagyta el? Ezekre és ezekhez hasonló kérdésekre kell feleletet adnunk mikor tiszta és valódi képet akarunk rajzolni a mai táncéletéről.

Ennek a munkának meglehetősen az elején vagyunk. A szeged-környéki állapotokról azonban már is eléggé tiszta képet alkothattunk magunknak. Tápé, Sándorfalva. Szatymaz községeket vizsgáltuk eddig. Tápé Szegedhez igen közel fekvő falu. Szinte csodálatos, hogy mégis mily sokat őrzött meg eredetiségéből, magyarságából.

Tápén igen élénk táncélet folyt még ezelőtt húsz évvel is. Ennek a maradványait sikerült felkutatnunk, illetve megtalálnunk az öregek táncában. A mai tápéi fiatalok — akiknek még tetszik a magyar tánc — gyöngyösbokrétát szerveztek s jóformán kizárólag színpadi hatásokra törekszenek, mikor táncukat Szegeden, vagy a környék egy-egy városában színpadon bemutatják. Mi azonban nem ezt keressük. Az öregek elbeszélése szerint egy-egy lakodalmon (melyen sajnos ezidáig nem volt alkalmunk résztvenni), mikor az öregek is táncra perdülnek, akkor lehet igazi táncot látni. A bálakon is inkább a modern táncok (fox, tangó) dominálnak. Egy-két csárdást ha táncolnak, az is egyre sablonosabb és ritkább lesz.

A harmincas évek elején jelent meg az első tánc tanár Tápén, hogy foxra tanítsa a tápéi ifjúságot. Nehezen ment neki, végén azonban igen sokan behódoltak az új táncnak, mert „hát a városiak is ezt járnak, azok csak tuggyák mi a jó”. Szerencsére néhány józan fiatal legény és lány tiltakozott ellene, s megalakították a „Gyöngyös-bokrétát.” Azonban ezzel nem érték el a célt, nem sikerült kiirtani a modern táncot. Mai napig viaskodik a kettő egymással, s félő, hogy a fox ki fogja szorítani a tápai „darudöbögőst.”

A még meglévő táncok gyűjtése most folyik. Egyelőre leírjuk a táncokat, feltétlenül szükséges volna azonban filmre venni őket. Ez pusztán pénz kérdése.

Az öregek táncát nehéz lejegyezni mert ahányszor járja, annyi-féleképp járja. Nehéz rávenni az öregot a táncra. Csak lakodalomban táncol, vagy ha nagyon jó kedve van, amihez elengedhetetlen előfeltétel a demizson. Ezekről az öregektől kell a regőcsoportoknak megtanulniok a táncokat, még pedig minél hamarabb, mert ha ezek meghalnak, nem láthatjuk többé eredetiben sem az üvegtáncot, sem a juhásztáncot, sem pedig azt a jónéhány legénytáncot, amire még emlékeznek.

Sándorfalván egész más a helyzet. Itt az öregektől kevésbbé, inkább a fiataloktól láttunk táncokat. Ezek sem helyi táncok, hanem eltanulták más vidékről.

Sándorfalváról még nem látunk tiszta képet, mert csak két alkalommal tudtunk kimenni, akkor is az ott dolgozó vándorcigányokkal beszélünk, tőlük jegyeztük le a táncokat, melyeket a következőkben közlünk. Sándorfalva táncéletének feldolgozása is még jövő feladataink közé tartozik.

Szatyma z. jóllehet sokkal messzebb fekszik a városhoz, mint Tápé, még sincs hagyománya. Kimentünk minden pozitív adat nélkül. Megkérdeztük a plébános urat, mit tud nekünk mondani a környék táncéletéről? Felelet: semmit. Tovább mentünk. Tovább kérdezősködtünk szatymazi születésű értelmiségieket. Felelet: Szatymazon nincs népi tánc.

S hogy mégis sikerült néhány igen érdekes, még sehol sem látott csárdásfigurát, kísérődallamával együtt lejegyeznünk, az pusztán véletlen. Ezek a táncolók nem is Szatymazon születtek, hanem Sándorfalván, de még csak nem is Sándorfalvi figurázást mutatott, hanem ezt így tanulta az apjától, az a nagyapjától, de az sem egészen így járta, mert azóta látott más figurát, azt is belevette, ami meg neki nem tetszett, azt kihagyta. Háromszor voltunk kinn az egyik 47 éves embernél, s mind a háromszor másképp járta ugyanazt a táncot. Ebből azt látjuk, hogy nincsenek kikristályosodott táncaik. Itt látnak, ebből is vesznek, később a régi figurákból elhagynak, úgyhogy ezeknek táncai esetről esetre változnak.

Mindhárom helyen sajnálattal döbrentünk rá, hogy a fiatalok nem szívesen táncolnak már népi táncokat. Szatymazon még a lakodalmon is swinget táncolnak. Az öregek tudnak, szeretnek táncolni, de csak megfelelő hangulatban. Szeged környékén kiveszőben van a népi tánc, majmolják a várost.

Érdekes eset volt Csanádpalotán, ez év tavaszán. Táncgyűjtőink kimentek, hogy csanádi táncokat keressenek. Találtak is Csanádpalotán „konyi verbunkost“, „maroszséki párost“ és még néhány táncot. Gyamus volt azonban ezek eredete. Végére jártunk és kiderült, hogy a télen szegedi diákok voltak kinn Csanádpalotán, s tőlük tanultak a palotaiak táncolni.

Tehát a falu követni fogja a várost a jóban, a magyarban is. A város józan fiatalsága már rádöbrent arra, hogy a népi tánc a miénk, az az igazi és csak azt táncol. Ezzel a gondolattal kimennek a regőscsoportok falura, tanyaközpontokba, megtanítják a falu fiataljait magyar táncokra. Azok megtanulják, megszeretik azokat, s szívesen tanulnak majd nagyapáiktól is táncokat. Így reményünk lehet arra, hogy egy-két évtized múlva kiűzzük az idegen táncokat, s a városi bálakon is magyar táncot fog táncolni a magyar ifjúság.

Ami pedig a tudományos táncgyűjtés további munkáját illeti, fokozottabb mértékben igyekszünk felkutatni a múlt táncait. Felkutatjuk, s lerögzítjük, lehetőséghez mérten filmre vagy papírra. Ezek összegyűjtése után a népi táncelemekből fog kifejlődni a modern művészi színpadi tánc, a jellegzetesen magyar balett.

Népi táncgyűjtőink már szép munkát végeztek. Az aránylag kicsi felgyűjtött anyagból komoly színpadi koreográfiákat szerkesztettek. Ez a tánc felveheti és fel is veszi a versenyt a külföld klasszikus táncával. S hogy ebből a versenyből győztesen fog kikerülni, arra biztosíték másfélezer éves népi kultúránk.

Szilágyi László

RECUEIL DE DANSES DE PEUPLE DES ENVIRONS DE SZEGED.

Ladislaus Szilágyi.

Collectionner des danses de peuple c'est un tout nouveau terrain des recueils ethnographiques. A Szeged, c'est l'année passée, dans les cadres du cercle Kálmány Lajos, aidé en partie par la Société Hongroise de Danse, que le recueil de danse systématique et méthodique fut mis en train.

Nous n'avons pu visiter encore que les environs les plus proches de Szeged: nous avons recueilli des danses dans les communes Tápé, Szatymaz, Sándorfalva.

Tápé est situé tout près de Szeged (4 km). Il est tout à fait étonnant quelle quantité d'anciens éléments hongrois cette commune a conservé. Il y a vingt ans, la danse était encore très favorisée à Tápé et on ne dansait que des danses populaires aux bals et aux noces. Aujourd'hui les danses modernes (tango, fox) prennent de plus en plus la place des anciennes danses hongroises comme la „darudöbögös“ ou la „libbentős“. Aux bals, ce ne sont que les jeunes gens, aux noces, les vieilles gens dansent aussi.

Vers la fin de la troisième décennie de notre siècle, les jeunes gens de Tápé ont formé un „bouquet de perles“ pour faire aimer et pour propager les danses populaires. Mais cela n'a pas servi véritablement la culture de danse, car „le bouquet de perles“ — visant à des effets de théâtre — ne tendait pas à exprimer fidèlement un état d'âme (ce qui est l'essentiel à la danse), mais, cherchant surtout la grâce des gestes, devint par trop théâtral.

Les vieilles gens de Tápé sont les conservateurs des danses hongroises originales. C'est chez eux qu'on peut voir et apprendre la danse telle qu'elle était avant deux ou trois générations.

Il est vrai que recueillir des danses ne veut pas dire autant que faire la recherche de ce qui est passé, pourtant, „la danse de bouteille“ presque oubliée déjà (un seul vieux la sait encore danser à Tápé) a plus de valeur pour nous que „la danse des recrues de Kóny“ qui est déjà devenue presque banale.

Mais aujourd'hui les danses modernes gagnent du terrain d'une façon qu'on peut craindre qu'elles ne supplantent les danses de peuple même à Tápé.

A Sándorfalva, c'étaient plutôt les jeunes gens dont nous avons vu les danses. Là, il n'y a pas de danse locale — ou du moins nous n'en avons pas trouvées — ceux qui savent danser, l'ont appris ailleurs. Nous avons trouvé une seule danse intéressante chez les Tziganes qui y travaillaient. Elle est appelée „danse des recrues tziganes“, mais elle se compose entièrement d'éléments hongrois et l'origine en est aussi hongroise. Nous la publions ci-dessous.

A Szatymaz aussi, nous avons trouvé quelques intéressantes variétés de „csárdás“. Mais ce ne sont pas de danses de cette contrée. Szatymaz est trop près de la ville, il y a trop de contacts entre les deux pour que cette commune ait pu conserver une véritable culture populaire sur un terrain quelconque.

Dans l'avenir, nous allons visiter les environs plus éloignés de Szeged et puis le comitat Csanád, et nous allons — à la base des données en partie relevées, en partie supposées — faire la collection des danses de la Grande Plaine Hongroise.

Nous enverrons la matière recueillie à l'Institut Ethnographique, ainsi qu'à la Société Hongroise de Danse où les gens du métier vont élaborer à la base de ces éléments la chorégraphie du ballet hongrois aspirant à un art plus haut et qui puisse rivaliser avec les ballets anciens et classiques de l'étranger.